

Z TEOLOGII BŁOGOSŁAWIEŃSTW

ROZUMIENIE BŁOGOSŁAWIEŃSTW

Rozwijające się i dojrzewające w ciągu wieków rozumienie błogosławieństw podał papież Pius XII (†1958) w encyklice *Mediator Dei*, z 1947 r.¹ oraz w podpisanej przez siebie *Instrukcji Kongregacji Obrzędów o Muzyce Kościelnej i Liturgii*, z 1958 r.² Obydwa te dokumenty uczą, że błogosławieństwa są ustanowionymi przez Kościół obrzędami, które w jego imieniu wykonują upoważnieni szafarze, według ksiąg zatwierdzonych przez kompetentne władze kościelne, dla uzyskania skutków duchowych: trwałych lub czasowych. W miejsce tego prawniczego określenia Sobór Watykański II wprowadził określenie o zabarwieniu pastoralnym: sakramentalia „są to znaki święte, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki, przede wszystkim duchowe, a osiągają je przez modlitwę Kościoła. Przygotowują one ludzi do przyjęcia głównego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia. Tak więc liturgia sakramentów i sakramentaliów sprawia, że prawie każde wydarzenie życia odpowiednio usposobionych wiernych zostaje uświęcone przez łaskę, wypływającą z paschalnego misterium Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, z którego czerpią swoją moc wszystkie sakramenty i sakramentalia; w ten sposób niemal każde godziwe użycie rzeczy materialnych może zostać skierowane do uświęcenia i uwielbienia Boga” (KL 60–61).

Wśród sakramentaliów poważną część stanowią błogosławieństwa. Są one czynnościami liturgicznymi, dlatego bardziej odpowiada im uczestnictwo wiernych. Wskazane jest to szczególnie wtedy, gdy uroczystej liturgii błogosławieństw o znaczeniu diecezjalnym przewodniczy biskup, a w parafii proboszcz. Wierni wraz z szafarzem uobecniają bowiem Kościół, który sprawuje błogosławieństwa przez swoją modlitwę wstawienniczą. W rodzinie, rodzice mogą błogosławić swoje dzieci lub pokarmy. Świeccy wierni, mężczyźni i ko-

¹ P i u s XII, *Encyklika o świętej Liturgii*, z 1947 r. (*Mediator Dei*), AAS 14(1947)521–595; tłum. polskie, Kielce 1948 s. 27.

² *Instrukcja Kongregacji Obrzędów o Muzyce sakralnej i liturgii*, z 1958 r., AAS 25(1958)601–633; tłum. polskie, w: „Wiadomości Urzędowe diecezji opolskiej” 14(1959) 172.

biety, błogosławią na mocy wspólnego kapłaństwa, które otrzymują w sakramencie chrztu i bierzmowania³.

Liczba sakramentaliów i ich różnorodność domagały się ich uporządkowania. Nie było to łatwe. W starożytności używano wprawdzie nazw: *benedictio* i *consecratio*, ale stosowano je zamiennie. W XII w. pojawił się podział potrójny: *benedicere*, *consecrare*, *dedicare*. Nie ustalono kryteriów i nie wiadomo było co jest *benedictio*, a co nie. Przez całe wieki natomiast za św. Tomaszem z Akwinu (†1274) dzielono sakramentalia na *benedictiones constitutivae seu consecrationes*, czyli błogosławienia trwałe, zwane poświęceniami; *benedictiones invocativae*, czyli błogosławienia przejściowe; egzorcyzmy⁴. Podział ten w dalszym ciągu jest aktualny. Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* sakramentalia dzieli się na:

B ł o g o s ł a w i e ń s t w a. „Wśród sakramentaliów znajdują się najpierw błogosławieństwa (osób, posiłków, przedmiotów, miejsc). Każde błogosławieństwo jest uwielbieniem Boga i modlitwą o Jego dary. W Chrystusie chrześcijanie są błogosławieni przez Boga Ojca „wszelkim błogosławieństwem duchowym” (Ef 1,3). Dlatego Kościół udziela błogosławieństwa, wzywając imienia Jezusa i czyniąc zazwyczaj święty znak krzyża Chrystusa”.

P o s w i ę c e n i a. „Niektóre błogosławieństwa mają charakter trwałe; ich skutkiem jest poświęcenie pewnych osób Bogu oraz zastrzeżenie pewnych przedmiotów i miejsc do użytku liturgicznego. Wśród błogosławieństw osób znajduje się błogosławieństwo opata lub ksieni klasztoru, konsekracja dziewic, obrzęd profesji zakonnej i błogosławieństwa dla pełnienia pewnych posług w Kościele (lektorów, akolitów, katechetów itp). Jako przykład błogosławieństwa dotyczącego przedmiotów można wymienić poświęcenie kościoła lub ołtarza, błogosławieństwo świętych olejów, naczyń i szat liturgicznych, dzwonów itp.”

E g z o r c y z m y. „Gdy Kościół publicznie i na mocy swojej władzy prosi w imię Jezusa Chrystusa, by jakaś osoba lub przedmiot były strzeżone od napaści Złego i wolne od jego panowania, mówimy o egzorcyzmach. Praktykował je Jezus (Mk 1,25), a Kościół od Niego przyjmuje władzę i obowiązek wypowiadania egzorcyzmów” (Mk 3,15; 6,7.13; 16,17)⁵.

ZNAKI ŚWIĘTE

Błogosławieństwa „to znaki święte, które z pewnym podobieństwem do sakramentów oznaczają skutki, przede wszystkim ducho-

³ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, 1–2, Katowice 1994, n. 16–17.

⁴ STh III 65,1.

⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK), n. 1671–1673.

we”. Stąd w obrzędach błogosławieństw istotnym elementem jest modlitwa Kościoła, której towarzyszy specjalny znak. Znakiem takim może być złożenie czy rozłożenie rąk, ich podniesienie lub nałożenie oraz znak krzyża, pokropienie wodą święconą i okadzenie. Zgodnie z dawnym zwyczajem Kościoła najczęściej proponowany jest znak krzyża. Pozostałe znaki stosuje się zgodnie z propozycjami umieszczonymi przy poszczególnych obrzędach. Wszystkie znaki widzialne przypominają zbawcze działanie Boga, ożywiają wiarę obecnych i pobudzają do czynnego uczestnictwa w obrzędzie. Przypominają także związek błogosławieństw z sakramentami, będącymi głównymi źródłami uświęcenia wiernych. Chociaż same już znaki widzialne stosowane przy błogosławieństwach, szczególnie znak krzyża, są pewną formą ewangelizacji i na swój sposób budzą wiarę w uczestnikach, to jednak ze względu na potrzebę ożywienia czynnego uczestnictwa i na niebezpieczeństwo zabobonu, zasadniczo nie wolno stosować przy błogosławieństwie rzeczy lub miejsc samego tylko zewnętrznego znaku, bez uwzględnienia słowa Bożego czy modlitwy⁶. Obrzędy błogosławieństw domagają się zatem słowa Bożego jako elementu istotnego.

SŁOWO BOŻE

„Błogosławieństwa jako znaki opierają się na słowie Bożym i sprawowane są mocą wiary”. Stąd obrzędy błogosławieństw składają się z dwóch części: z głoszenia słowa Bożego oraz z wielbienia Bożej dobroci i modlitwy o pomoc z nieba⁷. Wiara rodzi się i zasila słowem Bożym (por. Rz 10,17). Dla skutecznego pobudzenia wiary szafarza i uczestników, liturgia stosuje czytania biblijne, psalmy, objaśnienia i zachęty (homilię). „W liturgii Bóg przemawia do swego ludu, a Chrystus w dalszym ciągu głosi Ewangelię, lud zaś odpowiada Bogu śpiewem i modlitwą” (KL 33). Słowo Boże poucza, otwiera duszę, ożywia i zasila życie duchowe. Bez tego przygotowania przez liturgię słowa, obrzędy błogosławieństw byłyby zagrożone przez zabobon, formalizm, i nie miałyby wpływu na życie chrześcijańskie. Dlatego „Błogosławieni są ci, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je” (Łk 11,28).

SKUTECZNOŚĆ BŁOGOSŁAWIEŃSTW

Błogosławieństwa nie mają takiej skuteczności co sakramenty. Sakramenty bowiem ustanowił Chrystus i działają *ex opere operato*,

⁶ *Obrzędy błogosławieństw, Wprowadzenie*, n. 22, 26, 27.

⁷ *Tamże*, 10, 20.

czy na mocy ich dokonania, jako czynności Chrystusa. Tymczasem sakramentalia, a więc błogosławieństwa i inne obrzędy ustanowione przez hierarchię kościelną, działają *ex opere operantis Ecclesiae* czyli na mocy działającego Kościoła w najściślejszym zjednoczeniu z Chrystusem, przez upoważnionych szafarzy⁸. Skuteczność błogosławieństw zasadza się na pośrednictwie Kościoła, na jego modlitwie wyrażonej przez szafarza i uczestników, od ich usposobienia i pobożności.

Sobór Watykański II powiada, że błogosławieństwa czerpią swoją moc z paschalnego misterium Chrystusa (KL 60). Zaś Wprowadzenie do „*Obrzędów błogosławieństw*”⁹, zagadnienie ich skuteczności precyzuje następująco: „Błogosławieństwa jako znaki opierają się na słowie Bożym i są sprawowane mocą wiary. Powinny ujawniać nowe życie w Chrystusie, które rodzi się i rozwija dzięki sakramentom Nowego Przymierza, ustanowionym przez Pana. Błogosławieństwa ustanowione na wzór sakramentów zawsze oznaczają przede wszystkim duchowe skutki, które osiąga się przez wstawiennictwo Kościoła¹⁰. Do duchowych skutków należą przede wszystkim chwała Boża oraz wzrost świętości Jego ludu. Zaś dary łaski Bożej wymieniają modlitwy poszczególnych błogosławieństw, a ich stopień zależy od pobożności, usposobienia, czystości intencji, od gorącości prośby i oderwania się od grzechów. To usposobienie trzeba umacniać: w i a r ą, ponieważ „wszystko jest możliwe dla tego, kto wierzy” (Mk 9,23); n a d z i e j ą, która „zawieść nie może” (Rz 5,5); m i ł o ś c i ą, która przynagla do zachowania przykazań Bożych (por. J 14,21). Skutkiem działania błogosławieństw jest także udaremnianie władzy szatana w świecie. Ludzie poszukujący zyczliwości Boga¹¹ są zdolni właściwie pojmować błogosławieństwa, ich skuteczność i dostąpią Jego łaski, będącej skutkiem obrzędów błogosławiących.

ŚWIAT WIDZIALNY I NIEWIDZIALNY

Między światem doczesnym, widzialnym a wiecznym, niewidzialnym istnieje analogia. Obydwa stworzył Pan Bóg. Zarówno w całości jak i w każdym szczególe są one znakiem Boga Stwórcy. Szczególnym obrazem Boga jest człowiek, król stworzenia (Rdz 1,27). Obdarzony rozumem i łaską, odczytuje znaki Boga i składa Mu dziękczynienie. Analogia ta często występuje w liturgii błogosławieństw. Teksty modlitw błogosławiących pouczają, zwracają

⁸ P i u s XII, *Mediator Dei*, 27.

⁹ *Obrzędy błogosławieństw*, n. 12–22.

¹⁰ Tamże, n. 10.

¹¹ Rz 12,2; Ef 5,17; Mt 12,50; Mk 3,35.

uwagę na świat nadprzyrodzony, działają uświęcająco i rzeczom ziemskim nadają wyższy, nadprzyrodzony wymiar. Np. modlitwa na poświęcenie kamienia węgielnego nowej budowli ukazuje analogię między królestwem Bożym, którego trwałym fundamentem jest Chrystus (1 Kor 3,11), a nową budowlą, która ma służyć pożytkowi ludzi i chwale Bożej¹². Podobnie w modlitwie na poświęcenie organów słyszymy słowa: „Boże... Ciebie wielbią zastępy Aniołów... Wszyscy odkupieni jednogłośnie opiewają Twoją świętość i z radością wielbią Cię sercem, ustami i życiem. Także my, lud Twój święty, zgromadzeni w tym kościele z rozradowanym sercem pragniemy złączyć nasze głosy z pieśnią wszechświata... pobłogosław te organy, aby nasze hymny pochwalne jeszcze godniej brzmiały przed obliczem Twojego majestatu”¹³. Modlitwa na błogosławienie kutra rybackiego lub statku, wskazuje na analogię między płynięciem do portu ziemskiego, a naszym zdążaniem w łodzi Piotrowej do portu wiecznego zbawienia: „Boże... okaż swoją łaskę tym, którzy będą tą łodzią płynąć, aby otoczeni Twoją opieką osiągnęli upragnione dobra i bezpiecznie przybijali do zamierzonej przystani..., a kiedyś dotarli do portu wiecznego pokoju”¹⁴.

Symbole występujące w modlitwach błogosławieństw często mają podłoże biblijne. Np. w obrzędzie błogosławieństwa udzielanego pielgrzymom modlitwa nawiązuje do przejścia Izraela przez Morze Czerwone (Wj 15,19) i do wędrówki Magów za prowadzącą ich gwiazdą (Mt 2,1–12): „Boże, Ty synów Izraela przeprowadziłeś suchą nogą przez Morze Czerwone i za przewodem gwiazdy ukazałeś drogę Mędrcom zdążającym do Twojego Syna...”¹⁵. Przy błogosławieniu szpitala modlitwa nawiązuje do cudownych uzdrowień dokonanych przez Chrystusa (Mt 4,23–25): „Boże, Twój Syn mocą Ducha Świętego leczył nasze choroby i słabości, a posyłając uczniów do głoszenia Ewangelii nakazał im nawiedzać i uzdrawiać chorych...”¹⁶.

BŁOGOSŁAWIEŃSTWA W ŻYCIU CHRZEŚCIJAŃSKIM

Z woli Kościoła obrzędy błogosławieństw spełniają kilka funkcji. Wychowują wiernych przez pouczanie ich o Panu Bogu i sprawach niebieskich. Są dla wiernych źródłem łask boskich. Uwalniają ludzi i rzeczy od wpływu Złego ducha. Przez uświęcenie przedmiotów codziennego użytku wspomagają wiernych w zdobywaniu świętości

¹² *Obrzędy błogosławieństw*, n. 469.

¹³ *Tamże*, n. 1064.

¹⁴ *Tamże*, n. 668 d, e.

¹⁵ *Tamże*, n. 445.

¹⁶ *Tamże*, 594.

i wielbieniu Boga. Pan Bóg stworzył bowiem cały świat dla swojej chwały i dla dobra ludzi. Dlatego dawne rytuały zawierały w modlitwach takie zwroty, jak: Wszchemogący Boże, Ty wszystko stworzyłeś ku swojej chwale i na pożytek ludzi; albo: Ty wszystko stworzyłeś z własnej woli dla człowieka, który ma się tym posługiwać zgodnie z rozumem; albo: Boże, Twe słowo uświęca wszystko, zlej swoje błogosławieństwo na te rzeczy i spraw, niech każdy, kto będzie się nimi posługiwał, otrzyma zdrowie ciała i opiekę dla duszy¹⁷. W nowych *Obrzędach błogosławieństw* nurt ten jest kontynuowany, o czym świadczą takie sformułowania, jak: „Wszchemogący Boże, Ty stworzyłeś człowieka i w doczesnym życiu obdarzyłeś go swoimi dobrodziejstwami, aby dążył do osiągnięcia wiekuistych darów” oraz: „Obdarz swoich wiernych łaską i pokojem, aby zawsze składali Tobie dziękczynienie i z radością sławili Cię w wieczności”¹⁸.

Kościół w swojej pedagogii zwraca również uwagę na zło. Od momentu gdy szatan wypowiedział Bogu posłuszeństwo, powstało królestwo zła, które przez nieposłuszeństwo naszych prarodziców przyszło także na ziemię. Odtąd dobro i zło kształtuje historię świata. Istnieje ciągła walka dobra ze złem. Najgorsze jest to, że terenem tej walki jest człowiek. Toczy się ta walka o pierwszeństwo panowania nad człowiekiem i w człowieku. Z jednej strony jest Pan Bóg i Jego królestwo, a z drugiej strony szatan ze swoim królestwem. Te dwa królestwa są w stałej walce. Walka ta ma wymiar kosmiczny i dosięga wszystkich bytów. Człowiek w swej ziemskiej pielgrzymce jest w trudnej i wciąż niepewnej sytuacji. Nie wie czy ostatecznie zwycięży go zło czy dobro. Sfera wpływów szatana działa szkodliwie nie tylko na samego człowieka, ale na wszystkie rzeczy stworzone.

Kościół wkracza w tę walkę, aby ją osłabić przez ograniczanie i eliminowanie wpływów szatana. W walce tej specjalne znaczenie mają egzorcyzmy, wymierzone wprost przeciwko szatanowi i jego działaniu. Błogosławieństwo natomiast różnym rzeczom, którymi człowiek się posługuje, nadaje charakter świętości, np. poświęcona kreda, woda, złoto, kadzidło, zioła inne przedmioty, mieszkanie itd. Są one pomocne w walce z szatanem, jego przebiegłością, pokusami i kłamstwami. Stąd w dawnych rytuałach były takie zwroty jak: niech z tego miejsca ustąpi wszelka niegodziwość demonów; niech odstąpią księżęta ciemności, niech się zawstydzą, niech nie ośmielą się szkodzić tym, którzy Tobie służą, Boże¹⁹. Nowe *obrzędy błogosławieństw* nie mówią wyraźnie o szatanie. Tylko przy poświęceniu krzyża jest wzmianka o tym, że na krzyżu Chrystus „odniósł zwycię-

¹⁷ *Collectio Rituum*, Katowice 1963, s. 184, 261, 289.

¹⁸ *Obrzędy Błogosławieństw*, n. 1262, 1264.

¹⁹ *Collectio Rituum*, s. 208, 210, 276, 277, 280, 288.

stwo nad odwiecznym wrogiem"²⁰. Często natomiast mówią o łaskach, którymi Pan Bóg wspiera człowieka, o umacnianiu go przez Ducha Świętego w zdobywaniu cnót itp. Człowiek otrzymuje Boże moce w sakramentach i sakramentaliach, które paraliżują działanie szatana.

W naszym ziemskim życiu nie możemy jednak zapominać o skutkach grzechu pierworodnego, zwłaszcza o najczęściej wyliczanej pożądliwości ciała, oczu i pysze żywota, czyli o pokusach cielesnych, o chciwości i chęci panowania nad innymi. Wobec tych niebezpieczeństw Kościół nie zajmuje postawy pesymistycznej, ponieważ zapatrzony jest w Chrystusa, Zbawiciela. Dysponuje otrzymanymi od Niego mocami, między innymi, błogosławieństwami i poświęceniami. Przy ich pomocy oczyszcza człowieka i jego otoczenie od wpływu szatana. Kościół błogosławi ludzi, budynki, mieszkania, miejsca pracy, narzędzia, przedmioty codziennego użytku, środki transportu itd., aby mógł się uświęcać i wielbić Boga. Spośród rzeczy, którymi człowiek się posługuje, trzeba specjalnie wyróżnić te, w które włożył swoją myśl i wysiłek, a więc maszyny i urządzenia, które ułatwiają mu życie, poruszanie się, pracę i wypoczynek. Te Kościół również obejmuje swoim błogosławieństwem. W modlitwie na poświęcenie wynalazków znajdujemy słowa: „Boże, Ty oświecasz i zachęcasz ludzi, aby badając tajemnice stworzonej przez Ciebie przyrody, w przedziwny sposób rozwijali dalej Twoje dzieło”. Znajdujemy tu teologiczne spojrzenie na wynalazki, które są kontynuacją Bożego dzieła stworzenia, jego doskonaleniem, zgodnie z Bożym zamiarem. Jest to realizacja zamysłu Bożego związanego z ludzkim rozumem. Pan Bóg dał człowiekowi pole do popisu. Przy błogosławieniu urządzeń technicznych dla społecznego przekazu słyszymy słowa: „Boże, wejrzyj łaskawie na wszystkich, którzy będą się posługiwali tymi urządzeniami techniki, wytworzonymi wielkim trudem. Niech przekazują prawdę, podtrzymują miłość, bronią sprawiedliwości, szerzą radość; niechaj wśród wszystkich ludzi budują i umacniają pokój, przyniesiony nam z nieba przez Chrystusa, Pana naszego”²¹.

Wszystko co materialne powinno służyć duchowi. Gdy Kościół w swojej liturgii wyprasza doczesne dobra dla ciała, czy dla duszy, zawsze ma na celu zbawienie całego człowieka. Przykładem obrazującym przechodzenie z płaszczyzny materialnej na duchową, jest obrzęd błogosławienia plonów żniwnych i ziół, w uroczystość Wniebowzięcia NMP, gdzie modlitwa błogosławiąca mówi: „Boże... pobłogosław przyniesione do Ciebie pierwociny zieleni tego roku..., aby mogły służyć zdrowiu ludzi i zwierząt. A gdy będziemy schodzić

²⁰ *Obrzędy Błogosławieństw*, n. 977.

²¹ *Tamże*, n. 630.

z tego świata, niech nas, niosących pełne naręcza dobrych uczynków, przedstawi Tobie Najświętsza Dziewica Wniebowzięta, najdoskonalszy owoc tej ziemi, abyśmy zasłużyli na przyjęcie do Twojego domu”²². Pełne naręczy dorobku symbolizują dobre uczynki i zasługi będące owocem Bożego błogosławieństwa, moralnego zdrowia i współpracy z łaską Bożą.

Kraków

Ks. TARSYCJUSZ SINKA CM

SPRAWOZDANIA I WIADOMOŚCI

Ks. Jerzy Chmiel

15-LECIE ISTNIENIA STUDIUM SYNDONOLOGICZNEGO

A. ZAŁOŻENIE

Na posiedzeniu Zarządu Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie w dniu 9 października 1981 r. zapadła uchwała o powołaniu grupy syndonologicznej przy sekcji biblijno-liturgicznej Towarzystwa. Grupa ta ma na celu studia nad Całunem Turyńskim oraz popularyzację badań naukowych w tej dziedzinie wśród społeczeństwa.

Kierownikiem grupy został mianowany ks. doc. dr hab. Jerzy Chmiel.

Pod względem organizacyjno-prawnym grupa syndonologiczna, która przyjęła nazwę „Studium Syndonologiczne”, została uzależniona od kierownika sekcji biblijno-liturgicznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie.

²² Tamże, n. 1413.